

DEÁK CSILLAG

Freskó lepkeszárnyon

*tüskevázként a hideg szélben imbolyogva,
nyaka alatt, jobb vállán a mindenség-gyémántkereszttel
S előtte kúszott súlyos árnya, mint egy meggörnyedt, néma,
lila indigópapírból gyúrt szárnyas gyík, az elmúlás hagyatéka.*

Juhász Ferenc: A festő, akit Simonnak hívtak

A Ludwig Múzeum előzetes sajtótájékoztatóján láttam először Hantai Simont. Egy kisfilm pergett, a művész bemutatta, hogyan készülnek az ún. pliage (hajtogatós) technikával készült művei, de a hangját akkor, a közben zajló beszélgetések miatt, nem hallottam, csak később, a kiállításon. A film a művészt, egy végeláthatatlan folyamatban mutatta, újra és újra hajtogatva, mángorolva, kibontva a vásznat. A kép örökre bevésődött a fejembe, ahogyan Hantai a hatalmas, összegyúrt, szabad felületén befestett vásznat kibontja, feje fölé emeli és mintha egy rajzfilm lassított kockáit látnánk, tűnik elő fokozatosan, születik a kép, képpé válik a vászon. Felemeli a földről, a szó szoros értelmében is, maga fölé emeli, teste fölött tartja, és úgy bontja tovább. A vászon betakarja a művészt és aztán, mint egy hatalmas gubóból egyszer csak kibújik egy gyönyörű színes lepke, száll, felszáll, a művésszel együtt, de nem száll el.

Hányszor halljuk a kifejezést, a művész bontogatja szárnyait. Hantai nem csak bontogatja, hanem szárnyal. Művész és műve eggyé válnak. Ekkor még nem képet látunk, hanem szobrot. Él. Majd kisimítja a megdolgozott, kinetikus szoborrá vált vásznat és a falra szegezi, kifeszíti. Megfeszíti. *How does it feel / How does it feel / To be without a home / Like a complete unknown / Like a rolling stone ? /* - éneklé Bob Dylan az egyik dalában.¹ Engem is elfog egy ismeretlen érzés a falon függő vásznakat látva. Az egész és a rész egymáshoz való viszonya, a formákban az ismétlődés ritmusa és váratlansága. Kiszámíthatatlan a részek folytonossága, változatossága, miközben harmóniát sugallva vezetik pillantásomat. A színek egyhangúsága nem zavar, a kék, a sárga nem gyűri le a fehér színt. Kiegészítik egymást.

Ekkor jut eszembe Arlequin, aki a *hatalomért való küzdelemben nem vesz részt. ...Nem hódol meg senkinek.*² Hantai vásznai a szabadság jelképei is, bennük valahol a nevetés bujkál, annak felismerése, hogy a létezés logikája paradox, csak az értheti, aki képes a nevetésre, aki vállalja, hogy bolondnak hívják. A magára hagyott ember hívó tekintete szól hozzánk a vásznakról. Az egység olyan, mintha valamin kívül élnél, és mégis a középpontban. Hantai kompozíciói a mellérendelést mutatják, az alá- és fölérendeltség más logikáját, mint amit a való életben tapasztalunk. Vásznai bár végesegek, az élet befejezetlenségére, lezáratlanságára, kimeríthetlenségére mutatnak rá. *Az élet nem fogy el. Az életet nem lehet más elől elérni. Az élet abban az arányban gazdagszik, amilyen arányban elszórják.*³ Hantai vásznai ezt az elszórtságot mutatják, a kiteljesedést.

¹ Bob Dylan: Like A Rolling Stone (<http://www.azlyrics.com/lyrics/bobdylan/likearollingstone.html>)

² Hamvas Béla: Arlequin (Vigilia, Budapest, 1987, 132. o.)

³ Hamvas Béla: Arlequin (Vigilia, Budapest, 1987, 134. o.)

Hantainál a vászon földet ér, és kutatásra alkalmas anyaggá válik, majd felemelkedik. Műtermében elborítják a falakat a képek. A hatás lenyűgöző. Láthatatlan kalapjából úgy húzza elő a műveket, mint egy mágus. Oly egyszerűnek tűnik mindez, mint minden nagy találmány. Az egységes struktúra miatt, monumentalitása ellenére úgy érezzük, talán nem befejezett kompozícióval állunk szembe, képei minden oldalra nyitottak, azt sugallva, ezek csak egy sokkal hatalmasabb festmény részletei. Ez pedig nem más, mint maga a végtelen, ezért születnek továbbra is újabb és újabb művek. Hantai freskófestészetet tanult, de nem a mozdíthatatlan falakra fest, a hatalmas vásznak befedik műterme falait, vibrálnak.

A Ludwig Múzeum termeiben solitaire-ként csillognak a képek, itt van levegőjük. Nem bírunk szabadulni a látványtól, és szemünk tovább terjeszkedhet a kép látható határán túl is. A nagy terek által nem csak a képeknek van levegőjük, mi is levegőhöz jutunk, nem kell légkondicionáló. Friss léghullám vonul át a termen, a vászon mindegyik falon ablakot nyit, színes, akár ólomüveg ablakot, vagy hófehéret, van levegőnk és a fény játszik velünk, nem tudunk nem bekapcsolódni a játékba. A nagy ablakok körül színes üvegmozaikok, mind megtelik színnel, a színes üvegén át a nap fénye erejét veszítve, tarkán szűrődik a terembe, és látjuk a kéklő eget, akár a valódi ég ragyogását, ami kiszínezi a fehér vásznat. A kaleidoszkóp kavalkádjából alakok, mintázatok körvonalai bontakoznak ki. A vásznak szélét néha fehéren hagyja, mint például a *Bendők* sorozatnál, ahol tömbösíti a látványt, begyömöszöl mindent egy gyomorba, emésztetni kell.

Hantai pliage-korszakaiban fontos helyet foglal el a *Tabula* sorozat. Itt kötöz és old, már a vászon mindkét oldalát megdolgozza, munkája során végig földközben tartja a vásznat. Mindaddig, míg azt nem érzi, most kész a mű, miközben maga sem tudja pontosan, hogy fog kinézni a kép. Oldás és kötés, vonzások és választások, minden mozdulatában benne van a képben, ahogy formálja az anyagot a földön. Véletlen az, hogy egy földre helyezett képpel csinálta meg szerencséjét Párizsban? *Hantai különös ajándékot készít magának 30. születésnapjára, 1952. december 7-re. Egy 40x24 cm-es papírdarabot kartonra ragaszt, majd a felületet megdolgozva, megfestve, ráapplikál egy halcsontvázat és egy kétéltűkoponyát. A háromdimenziós mű aljára a friss olajfestékbe pedig belekarcolja: Regarde dans mes yeux. Je te cherche. Ne me chasse pas. (Nézz a szemembe. Keresni foglak. Ne kutass utánam.) – és elviszi a rue Fontaine 42-es számú házhoz. Leteszi az ajtó elé a küszöbre a művet és otthagyja. Az ajtó André Bretoné, aki két nappal korábban nyitotta meg a szürrealistáknak otthont adó galériáját, az À l'Étoile Scellée-t. Hantai néhány nappal később, amikor megtekinti a kiállítást, észreveszi, hogy az ő küszöbre tett műve ott szerepel Max Ernst, Man Ray, Marcel Duchamp és Alberto Giacometti alkotásai mellett. Bemutatkozik André Bretonnak, aki rögtön egyéni kiállítást ajánl a művésznek. Ezen az első kiállításon, amely 1953. január 23-án nyílik, 16 Hantai-mű szerepel.*⁴

*Hantai Simon nem kevésbé ismeretlen Magyarországon, mint az amerikai Lichtenstein*⁵. Jó, ha ezzel is tisztában vagyunk. Hantai műveiben végig ott a megszüntetett zene, annak végső jele, a csend. A látvány követhető, de nem kereshető vissza a kiindulópont, mert mindenütt ki- és bejárat van. Ez örökös körforgás, sőt szédület. Konvenciómentesek a formák, az ékek,

⁴ Maklár Kálmán: A jövő emléke – Hantai Simonról a párizsi életmű-kiállítás és album-monográfia kapcsán
(http://www.magyzsemle.hu/cikk/a_jovo_emleke_hantai_simonrol_a_parizsi_letmu_kiallitas_es_album_monografia_kapcsan)

⁵ Cserba Júlia: A távolságtartó festő (*Képzőművészet*, 2013, 56. évfolyam, 10. szám, 1030. oldal)

háromszögek, mint kimetszések, egyben oltások is. Hantai képeit is halljuk. *A repetitív zenéhez hasonlóan ismétlődő elemek sokaságából álló kompozíciónak nincs kezdete és nincs vége, korlátlanul bővíthető. Mindez, ahogy Hantai mondta, „peinture sans qualité”. A Tabulák készítésének procedúrája, akárcsak a korábbi pliage-ok, Hantainak azon szándékát szolgálta, hogy minimálisra csökkentve közvetlen kapcsolatát a születendő művel, annak létrejöttében minél semlegesebb maradjon. Alkotómunkájában – mind jobban eltávolodva a festészet tradicionális célkitűzéseitől – egyre nagyobb teret nyert a filozófiai töltet.*⁶

Az interferencia lévén semleges formákat látunk, és nem tudjuk, miért izgalmas a látvány és miért látjuk mozgalmasnak a vásznakat. Akár egy keleti szerájban lennénk, és a gondosan össze- és kirakott vonalakat, falakat látnánk. Nincsenek optikai csapdák, nem érezzük, hogy mást látnánk, mint ami a vásznon van. Nem Piranesit idézik a művek. Konstrukció és virtualitás olyan egységét látjuk, ami szemünket megnyugtatja, de egyben kápráztatja is. Nincs arany, de fény igen. Nincs szétesés, de van összetartozás, kapcsolódás, miközben az egymástól elhatárolt felületek sokaságát látjuk. Az elmosódottság másként jelenik meg a formai határokon, ahol a kötődés erősebb, mint a különállás. Ahogy Muszorgszkij *Egy kiállítás képei* darabjában, úgy Hantainál is megfigyelhetők a hangnemváltások, az összefűzés és elválasztás eltérő karakterei, különleges reflexiót váltva ki a nézőből. *Halottakkal a halottak nyelvén.* Hantai magáévá teszi a keleti (iszlám) díszítőművészetet. *Az iszlámban tilos volt az emberábrázolás – bár kivételek vannak –, ezért a Korán idézetek váltak dekoratívvá. A kalligrafikus írás és a dús növényi vagy geometrikus ornamentika az alapja az iszlám művészet motívumainak.*⁷ A boltozatokra, kupolákba, ívelt felületekre kerülő mozaikoknak külön nevük van: „opus vermiculatum”, de így hívják a kígyózó szalag mintáját követő síkmozaikot is. Ennyiben Hantai művei architektúrák is, instabilitás nélküli geometrikus ornamentikák. Mintha a világ köldökét (omphalos) látnánk.

Roland Galharague, Franciaország budapesti nagykövete mondta: „A kultúra, a művészet útján sokkal inkább egymásra találnak az emberek, mintsem távolodnának egymástól”. P. Szabó Ernő Hantai munkásságát elemző írása a művész úgynevezett pliage módszerrel készült, hajtogatott képeit helyezi egyetemes művészettörténeti kontextusba. Abszolút eredetiség a látszólag banálisban – foglalja össze a cikk szerzője a világhírű magyar művész képeinek tanulságát.

Hantai hatvanévesen letette az ecsetet. Úgy gondolta, kiszáll a piaci versenyből. Kiállíthatatlanul hatalmas vásznai közül számosat feldarabolt és elásott. Nem a földre került vissza a vászon, hanem a földbe. De szerencsére nem véglegesen. Mégsem tekintette igazán befejezettnek életművét, néhány vásznat később kiásott. Metamorfózis. Kitárulkozás és bebábozódás. A lepke csak egy pillanat. Egyszer van, hogy örökké legyen. A tetszhalott művek ismét életre keltek, újból színes lepkeszárnyakon közlekedhetnek.

⁶ Cserba Júlia: A távolságtartó festő (*Képzőművészet*, 2013, 56. évfolyam, 10. szám, 1030. oldal)

⁷ Az iszlám kialakulása, korai története (<http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/muveszettek/muveszettortenet/muveszettortenet-8-efolyam/az-islam-kialakulasa-korai-tortenete/az-arab-iras>)